

Okullarda din dersi konusu birçok ülkede başlıca beş farklı öneri çerçevesinde tartışılır: 1) Ülkenin yaygın (veya egemen) dini bütün öğrencilere öğretilsin, 2) İsteyen bu dersi alsın istemeyen almasın, yani bu ders seçmeli olsun, 3) Okullarda belli bir din öğretilmesin, bunun yerine çeşitli dinler hakkında bilgi verilsin ve ahlak konuları vurgulansın, 4) Okullarda her inanç/din/mezhep grubu kendi dinini (ve kendi din adamlarınca) öğretsin, 5) Okullarda din dersleri hiç okutulmasın ve isteyen dinini okul dışında kendi din adamlarından veya anne ve babanın seçeceği kimselerden öğretsin. Her öneriyle ilgili çeşitli ayrıntılar da var; örneğin, çocuklarının zorunlu olarak din dersi almasını istemeyenler dersten muaf tutulmaları için “mazeret” beyan etmeli mi (neden göstermeli mi) konusu da arada tartışılıyor. Türkiye’de bu derslerde kullanılacak dile hiç değinmiyorum: çünkü gayrimüslim azınlıklar (kimilerine göre “farklı” din grupları!) kutsal kitaplarını “resmi dilden” farklı bir dilde okuyorlar. Yani bu dersin birçok alternatifi var.

Türkiye ve Yunanistan din dersi okul kitaplarını inceleyince, kitapları da aşan ve toplumsal bir uygulamaya varan ilginç bir benzerlik gördüm. Bir yanda çağdaş ve olumlu ilkeler söz konusu edilmekte, örneğin din derslerinde bütün dinler konusunda tarafsız bilgi verildiği, ayrımcılık ve belli bir görüşün propagandası yapılmadığı savunulmakta, bu yönde göstermelik birkaç paragraf da kitaplara konmakta, ama sonunda “egemen” inancın öğretilmesi - bu inanca bağlı yazarlar tarafından – din eğitiminin temel kaygısına dönüştürülmekte. Bu çelişkili yaklaşım hiç şaşırtıcı değil. Bir önceki yazımda (3.8.2010) “İnançların eşitliği konusu bir paradoks içerir. İnanç, insanların doğru bildikleriyle ilişkili bir kavram. İstemesek bile kendi inancımızı üstün görürüz” diye yazmıştım. Ders kitabı hazırlayan bir yazarın doğru bildiğini öğretmeye ve benimsetmeye çalışması kadar doğal bir şey olamaz. Söz konusu kitapların yazarları tabii ki çocuklara ancak “doğruyu” öğreterek yararlı olacaklarına samimi bir biçimde inanıyorlar.

Sonuç olarak “farklı inanç grupları” bu din derslerinden rahatsız olmakta. Türkiye deneyimiyle ve benim şahsen katıldığım ilgili akademik toplantılarda duyduklarımın sınırlı kalarak vardığım sonuç, çoğunluk dışındaki “ötekilerin” çocuklarına kendi inançları dışında din propagandası yapıldığına inandıklarıdır. Bu din derslerini savunanların vicdanları ise çok rahat: biz doğruyu ve yararlı olanı öğretiyoruz diye düşünüyorlar. Bu alanda tam bir empati eksikliği yaşanıyor. Birileri “doğruyu” belletirken, ötekiler bundan hoşnut olmuyor. İkinci olumsuz durum bu alanda otoriter bir güç dengesizliğinin oluşmuş olması: çoğunluk azınlıkta kalan kimselerin ve grupların duyarlılığını görememekte. Teknik olarak buna insan hakları ihlali denir.

Kullanılan kitaplar farklı inançlardan söz ediyor ama hep belli bir açıdan: “bizim” açıdan. Kendi açısının en doğru açı olduğuna inananın tabii ki kitabın eksik ve rahatsız edici yanını görmesi olanaksızdır. Eleştiriyi kabul etse bile yararsızlığını kabul edemez. Yer darlığı yüzünden okul kitaplarının taraflı ve “farklı” inanç gruplarını rahatsız edici yanlarını başka bir yazıda ele almaya

çalışacağım. Yalnız “farklı” kelimesinin kullanımına kısaca değinerek, bu terimin “farklı olmayana” göre belirlendiğine dikkati çekmek istiyorum. Neden Aleviler, Yahudiler, Hristiyanlar, Budistler, bir dine inanmayanlar “farklı” sayılıyor da çoğunluğun dini farklı sayılmıyor? Aslında her inanç grubu öteki inanç gruplarına göre farklıdır. Kalkar da yalnız bazı grupları farklı sayarsak, zımnen inancın birini (devlet okullarında öğretilen dini) “farklı olmayan”, yani “normal” sayıyoruz demektir. Teknik olarak buna da ayrımcılık denmez mi?

Laik devletin bütün inançlara eşit mesafede kalması gerektiği hep söylenir. Ama kişiler olarak her birimizin bu mesafeleri tutturmamız olanaksızdır, hatta gereksizdir de. Kendi inancımıza mesafeli kalamayız. Sağlayabileceğimiz, kişilerin değil devlet aygıtının tarafsızlığıdır. Ayrıca bütün inançlara saygı da hep hatırlatılır; ama bu her birimizin kendi inancını baş tacı etmeyecektir demek değildir. Aslında “ötekine” saygılı olmanın yolu kendi inancımızın göreceliğinden geçer. Ama bu görecelik kişi düzeyinde sağlanamaz. Yani bireyler kendi inançlarının “ötekinin” inancına göre eşit derecede doğru ve geçerli olduğunu (veya eşit derecede yanlış ve geçersiz olduğunu) pratikte benimsemesi, olanaksızdır demesek de, çok zordur. Böyle felsefi bir beklenti insafli da olmayabilir. Herkesi kendi inancında rahat bırakmak, inançlı kimselerin insanüstü denebilecek bir gayretle “göreceliğe” ulaşmasını beklemememiz saygının ve arzulanan toplumsal huzurun gereğidir.

Ama kişiler olarak sağlayamadığımız “mesafeli tutumu”, ulaşamadığımız tarafsızlığı ve pratikte uygulayamadığımız eşitliği ve saygıyı devlet olarak devlet okullarında sağlamak olanaklıdır. Kişiler için zor olanı, empatiyi, devlet okulu daha kolay sağlayabilir; çünkü devlet, ilkeler, kurallar ve yasalar duygularımızdan bağımsız işleyebilir. Tabi eğer toplum ve siyasiler sorunun her boyutunu görür bu yönde yol almayı isterse. Böyle bir girişimin yordamı da başka bir yazı konusu olabilir.

*